

Asociații și societăți economice ale sătenilor din județul Gorj, la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea

Prof. Univ. Dr. Nicolae Mischie

“Învățătorii și preoții, oameni de inițiativă și-au pus laolaltă munca și priceperea lor și au ajuns să întemeieze această pârghie prea folositoare dezvoltării economice a Gorjului.”
(*Lumina satelor, anul II, nr. 4, 1899, p. 91*).

În vremurile grele de la sfârșitul secolului al XIX-lea când, cu toată dezvoltarea economică ce a cunoscut România, țăranimea continua să ducă o viață grea, ca urmare a lipsei de pământ, a tehnicii înapoiate, a metodelor rudimentare dar și a mentalităților învechite, a împovărarilor impuse, pe de o parte, de marii proprietari, dar și de stat, prin impozite și taxe, se impuneau orientări noi, instituții organe și organizații care să împingă înainte societatea.

Împroprietăririle ce au avut loc începând de la reforma agrară din 1864, n-au putut rezolva nevoia de pământ. Țăranimea a trebuit să-și ofere în continuare munca brațelor sale marilor proprietari și arendași și să primească orice condiții, oricât de împovărătoare, “legale” sau “ilegale”, impuse de “marele cultivator”, pe baza unor învoieli scrise (deseori chiar nescrise), însoțite de întreg cortegiul actelor arbitrare: dijma la tarla, impunerea unor obligații în plus, peste cele prevăzute de contract, întârzierea la dijmuț, sechestrarea recoltei, uneltelor sau vitelor locuitorilor săteni, înșelarea acestora, teroarea sălbatică împotriva lor etc.

În același timp cămătarii care se înmulțiseră și la care ȳnii săteni apelau pentru a împrumuta bani, impuneau dobânzi mari, exagerate, ajungând la 120-200 la sută.

Soluții pentru îmbunătățirea soartei țăranilor trebuia să caute și statul și proprietarii și oamenii politici dar și țăranimea, prin cei ce se considerau reprezentanții lor. Toate aceste preocupări se constituiau în

rezolvarea problemei agrare sau agrar-țărănească de care vorbeau toți, fiecare însă având părerile și soluțiile sale, izvorâte din interesele lor.

Această problemă a fost formulată în gândirea social-politică a societății românești, îndeosebi după revoluția de la 1848.

Atunci când 80 la sută din populația țării o forma țărănimea, când ea constituia izvorul principal de unde veneau soldații, deci baza puterii militare a țării, de unde veneau contribuabilii, de unde plecau către economia în plină dezvoltare mii și mii de oameni, ridicarea țării nu se putea face fără a asigura mai întâi creșterea nivelului corespunzător economic și cultural pentru această masă mare de țărani. Cei ce cunoșteau situația și s-au ocupat de ea își dădeau seama că procesele de pauperizare, starea de sărăcie și înapoiere a țărânimii puneau în cumpănă echilibrul și viitorul societății românești. De aceea ei încercau să găsească soluții. Între cei ce s-au ocupat de studiul și analiza problemei agrar-țărănești pentru a găsi soluții, au fost economiști și agrarieni de prestigiu, între care Ion Ionescu de la Brad, V. Kogălniceanu, G. D. Creangă, C. Garoflid etc.; istorici ca Radu Rosseti, I. C. Filipescu, Gh. Panu; juriști ca N. Basilescu, C. Niculescu, P. Paplica, I. Rădoi; filozofi și sociologi ca C. Dobrogeanu-Gherea, C. D. Scraba, Spiru Haret; medici ca V. Babeș, I. Felix, A. Urbeanu, I. Dinescu, N. Mandescu¹ și alții.

Regimul proprietății a continuat să preocupe (și el preocupă și azi) generații întregi de oameni de știință, personalități politice, literare, considerat fiind ca un domeniu cheie al diagnozei problemei agrar-țărănești și al soluționării sale².

Dar în acest studiu nu ne-am propus să trecem în revistă preocupările celor ce au studiat problema agrar-țărănească, cauzele și soluțiile propuse de aceștia și nici justetea lor, fiind destui învățați care le-au arătat, care le-au criticat ori le-au aprobat. În timp au fost destule evenimente social-politice care au arătat valabilitatea sau neajunsurile lor. Nici măcar soluțiile reformelor agrare nu s-au dovedit satisfăcătoare. Toate soluțiile propuse izvorăsc, în primul rând, din interese de clasă; nu credem că era dragostea lor mare de țărănime, ci în primul rând de a potoli pretențiile, nemulțumirile, răscoalele, pentru a avea liniște în țară.

- În rezolvarea lor, unii au căutat să implice și statul fie prin intenție,

cu împrăștierea, fie prin acțiuni moderate cum a fost organizarea mișcării cooperatiste la sate sub tripla înfățișare instituțională: băncile populare, casa rurală și obștile țărănești³.

Pentru că noi vom vorbi despre județul Gorj ne vom referi mai ales la unele teorii ale lui Spiru Haret, pe atunci ministrul Învățământului dar și membru marcant al Partidului Liberal. În calitatea lui de conducător al învățământului, domeniu în care a avut rezultate remarcabile, sub autoritatea lui s-a aflat în principal învățătoria și preoțimea satelor. Mișcarea cooperatistă la sate inițiată de el va avea ca puncte de sprijin "Casa rurală", băncile populare și obștile țărănești. Aceste trei elemente formau un tot, fiind strâns legate între ele. Casa rurală trebuia să cumpere pământ de la proprietari, pe care să-l vândă țăranilor constituiți în obști.

Spiru Haret concepea aceste măsuri ca mijloace de lichidare a sărăciei, de redresare materială a țăranilor și totodată ca soluții de corecție a neajunsurilor împrăștiărilor făcute de-a lungul timpului. Ele nu atingeau interesele marilor proprietari și nici ale aparatului de stat.

*
*   *

În județul Gorj majoritatea satelor erau de moșneni, pământul fiind moșnenesc. Astfel în 1899 erau 269 sate moșnenești, cu 24955 moșneni, iar în 1912 erau 285 sate moșnenești cu 27198 moșneni⁴.

În anul 1899 erau în Gorj 171300 locuitori din care locuitori moșneni aproximativ 104811. Deci moșnenii din totalul locuitorilor erau 61,19 la sută. Cu precizarea că în cei 171300 erau incluși și 6718 locuitori ai orașului Târgu-Jiu. Deci, populația comunelor era de 164582 locuitori.⁵ Erau însă și sate în care nu se găseau moșneni și al căror pământ, chiar primit prin reforma agrară, se fărâmița, ca de altfel și al moșnenilor. Populația se înmulțea mereu, deci și numărul familiilor, dar suprafața pământului rămânea aceeași.

Una din soluțiile preconizate de unii reprezentanți ai vieții economice și politice a fost aceea a asocierii țăranilor pentru a remedia insuficiența pământului de muncă, pentru a împiedica scăderea vertiginoasă a producției agricole, pentru a mări și a îmbunătăți calitatea produselor dar și viața socială. Dintre reprezentanții ce susțineau această teorie a făcut parte și Spiru Haret care, și în calitatea sa de ministru al Cultelor și

Instrucțiunii Publice (1897-1899, 1901-1904, 1907-1910), în fruntea învățătorimii și preoțimii i-a chemat pe luminătorii și îndrumătorii satelor ca printr-o acțiune de apostolat ("activitatea extrașcolară") să sprijine ridicarea economică și culturală a țăranimii obidite, să-i dea acesteia încredere în propriile forțe unite, organizate în asociații cooperatiste bazate în primul rând pe solidaritate liber consimțită (întrajutorare), pe autoresponsabilitate și autoconducere⁶.

Preocupările lui Spiru Haret și a multor alora, au fost cunoscute de învățătorii satelor; importanța asocierii țăranilor a fost mult și mereu propagată, iar învățătorii și-au însușit-o trecând la punerea în practică. Ideea care circula atunci era unirea țăranilor în asociațiuni care să poată cumpăra sau lua în arendă pământ pe care să-l muncească⁷. Ori, ca să poată face aceasta era nevoie de bani pe care nu-i aveau dar trebuiau luați de la cămătari, ceea ce era imposibil datorită dobânzilor mari. Soluția a fost găsită în formarea de bănci populare care, pe de o parte să fie sprijinite de stat, iar pe de alta să adune și să fructifice banii ce eventual s-ar afla pe la săteni. Acești bani puteau fi împrumutați, mult mai convenabil decât dacă ar fi fost luați de la cămătari.

Deci, sfârșitul de veac și începutul celui următor adusesse în atenția satelor obștile, obștile satești de arendare sau de cumpărare de pământ ce nu aveau nimic comun cu vechile obști țărănești⁸ și băncile populare.

Unii dintre cei ce au căutat soluții pentru îmbunătățirea soartei sătenilor s-au gândit la instituții bazate pe interesele în primul rând ale țăranilor, instituții care să solidarizeze interesele în direcția unirii forțelor și folosirii lor în atingerea unor scopuri concrete.

Dar nu crearea acestor instituții era esențialul ci modul de a le face trainice, de a le face într-adevăr să servească interesele țăranilor, de a acționa în așa fel încât țăranii să fie cei ce le creează, le susțin și apără. "Cele mai trainice instituțiuni sociale – se arăta într-o lucrare din anul 1903 – cele care prezintă mai multe chezășii de îndelungată viațuire și rodnicie – sunt, desigur, cele născute în mod spontan din nevoile interne ale societății. Purtând pecetea originalității ele rezistă vicisitudinilor vremii mai cu înlesnire decât instituțiunile impuse prin legi și care nu sunt totdeauna produsul firesc al curentului stârnit de factorii sociali ai țării"⁹.

În concepția autorului acestei lucrări, astfel de instituții trebuiau să fie

“băncile populare sătești”.

Dacă teza potrivit căreia cele mai trainice instituții sociale sunt cele născute din nevoile interne ale societății și nu cele impuse prin legi, aceasta nu însemna că obștile și băncile populare erau cele care rezolvau problemele de fond: structura proprietății, repartitia nedreaptă a proprietății, din acestea decurgând relațiile de producție.

Băncile populare n-au apărut în baza unor reglementări ceea ce a făcut ca să aibă diferite denumiri. În diverse publicații ori documente le găsim sub denumiri ca: “societăți economice”, “societăți cooperative”, societăți de împrumut și păstrare” sau “societăți de credit și ajutor mutual”.

După cum scria Spiru Haret, prima bancă populară datează din 1891¹⁰, dar până în 1898 abia se înființaseră 24, dintre care unele dispăruseră între timp. Mai toate au fost înființate prin inițiativa învățătorilor, de cele mai multe ori cu mari greutate din cauza piedicilor de tot felul ce li se puneau în cale. Evoluția numărului lor era destul de interesantă. Astfel, în 1899 s-au înființat 20 și în anul 1900 încă 44.

O experiență bună se obținuse în județul Gorj în domeniul organizării băncilor populare. Aceasta, probabil, l-a determinat pe ministrul Învățământului ca începând cu 1 aprilie 1901 să stabilească ca G. Dumitrescu, învățător în comuna Bumbesti, să se ocupe exclusiv de băncile populare, să umble din sat în sat să îndemne pe învățători, preoți și săteni să fundeze bănci și să le dea instrucțiuni cum să facă.

Rezultatul acestei măsuri a întrecut toate așteptările. În intervalul de la 1 aprilie 1901 până la 1 decembrie 1901 s-au înființat 168 de bănci noi. În cele nouă luni următoare, până la 1 septembrie 1902 numărul băncilor a ajuns la 700, al membrilor la 59844 și capitalul la 4250000 lei¹¹.

Dacă băncile populare la început s-au bucurat de oarecare interes din partea țărănimii și mai ales a celor ce-și ziceau reprezentanți ai țărănimii, înființându-se pe tot cuprinsul țării mii de bănci, în ce privește obștile de arendare sau de cumpărare de pământ, acestea nu s-au dezvoltat în Gorj așa cum inițiatorii lor se așteptau. Este adevărat că timp de câțiva ani s-au pierdut cu elaborarea unor acte care să le consfințească existența, rolul și caracterul lor¹². Pe întreaga țară în 1916 erau 803 obști de arendare cu 125728 membri, posedând 650301 hectare¹³.

Dintr-un tabel cu obștile care au luat moșii în arendă, din 1905, rezultă că în Gorj era una într-o singură comună și anume în Novaci, cu 68 de

membri care aveau 2000 de hectare¹⁴.

În județul Gorj, ascultând sfaturile ministrului Spiru Haret, un mare număr de învățători, preoți și alți intelectuali s-au încadrat mai ales în mișcarea cooperatistă. Așa cum s-a arătat mai sus marea majoritate a comunelor erau moșnenești, fiecare sătean având și muncindu-și pământul său. Nu aveau mult dar era al lor și nu aveau obligații decât față de stat și de comună. Nevoie de bani, de unelte, de animale, de semințe, de experiență înaintată, aveau. De aceea s-au îndreptat către cooperatie.

Ideea întemeierii de bănci populare a fost lansată, în Gorj, de Iuliu Moșil și Vitold Rola Piekarski, dar și de alții. Fiind în strânsă legătură cu învățătorii din județ i-au îndemnat la înființarea unei bănci populare a învățătorilor.

Societatea de împrumut și păstrare "Cerbul" din Târgu-Jiu.

Din serbările și mișcările culturale au rezultat pentru învățători și săteni multe învățăminte și mult optimism. "Și astfel – zice Iuliu Moșil – ideile noastre au început a prinde și a da roade binefăcătoare¹⁵.

Profesorul Iuliu Moșil le explica învățătorilor din Gorj că în Ardeal, unde românii erau sub ocupație străină, "s-au putut face astfel de bănci", și să nu fie aici, în România, posibil ca învățătorii din județe, din România liberă, cum e Gorjul, cu o populație de două sute de mii de locuitori, în 120 de comune, să se unească și să facă cel puțin o mică bancă unde să-și depună economiile, de unde să se poată împrumuta la nevoie și să scape de cămătări.

Și astfel, după multe discuții s-au ales, în fine, câțiva învățători mai inteligenți, mai energici și care arătau mai mult interes pentru chestiunile culturale și economice și au înființat, ca încercare, Societatea de împrumut și păstrare "Cerbul" în Târgu-Jiu, în ianuarie 1897, cu membrii din corpul dascălesc și câțiva preoți¹⁶.

Numele acestor harnici învățători:

Lazăr Arjoceanu din comuna Bălănești

Iacob Pârvulescu din comuna Valea cu Apă

---

* Pe atunci existau bănci populare în Orăștie (1885), Sebeșul Săsesc (1887), Hațeg (1888), Grădiște și Poiana Sibiului (1891), amintind numai pe cele învecinate cu Gorjul.

Petre Pănoiu din comuna Crasna
 Constantin Dobrescu din comuna Godinești
 I. Nueleanu (mort în 1898) din comuna Săulești
 Ion T. Calotescu din comuna Cărbunești
 Ion Pătrășcoiu din comuna Schela
 Dumitru Popescu din comuna Valea cu Apă
 Nicolae Petrășcoiu din comuna Vădeni
 Gh. Dobrescu din comuna Copăcioasa
 Gh. Dumitrescu din comuna Bumbescu
 Gh. Tașcău din comuna Pojogeni
 Gh. Popescu din comuna Călnic
 Gh. Rădoescu din comuna Albeni
 Iosif Dumitrescu din comuna Peșteana

Pr. I. Roșoga din comuna Turburea și alți câțiva.

Tot în ianuarie 1897 s-a ales și Consiliul de administrație, ca președinte fiind proclamat Alexandru Ștefulescu, directorul școlii primare de băieți din Târgu-Jiu; ca vicepreședinte I. Moisil, casier contabil Ștefan Bobancu. Nicolae Drăgoescu, institutor din Târgu-Jiu, a fost ales secretar, apoi membrii: Dumitru Popescu din Valea cu Apă, Gh. Popescu din Călnic și Iosif Dumitrescu din Peșteana; în comisia de control au fost aleși Lazăr Arjoceanu, ca președinte, membrii: Iacob Pârvulescu, C. Dobrescu, I. Nueleanu și părintele I. Roșoga.

La propunerea lui I. Moisil, societatea și-a stabilit sediul în localul Gimnaziului "Tudor Vladimirescu".

Ca bază de întocmire a statutelor au luat "Statutele reuniunii de împrumut și păstrare din Ilva Mare" din județul Bistrița Năsăud, societate pe care Iuliu Moisil o cunoștea și ale cărei rezultate le aprecia¹⁷.

Câteva prevederi din statut sunt edificatoare:

Art. 1. Se înființează o societate a corpului didactic din Gorj al cărui scop este: de a forma un capital prin cotizații lunare, care va servi la împrumutarea membrilor societății și a altor persoane afară din sânul ei când capitalul va permite.

Firma societății este **Cerbul**, societate de împrumut și păstrare, în Târgu-Jiu.

Articolul 2 prevedea că societatea va cuprinde mai întâi pe membrii învățământului din județ și pe preoți, apoi se va întinde și asupra altor

persoane care vor îndeplini condițiile impuse de statut.

Cotizația lunară urma să fie de la 5 lei în sus.

În primul an operațiunile au mers cam greoi; societatea **Cerbul** a avut în total 56 membri cu cotizații lunare, cu un capital total la finele anului de 3514 lei. În adunarea generală din decembrie 1897 s-a ales un nou comitet, președinte devenind I. Moisil.

La 30 decembrie 1899, s-a ținut adunarea generală a societății de credit și economie "Cerbul" în care s-a prezentat o dare de seamă asupra mersului ei¹⁸. La acea dată dispunea de un capital de 14.538,09 lei. În aceeași adunare generală au primit 10 persoane ca noi membri, între care și Ion Pănoiu din Copăcioasa și Dăneț Alexandru din Godinești.

S-au făcut și noi alegeri. În locul vechiului consiliu s-a ales un nou consiliu de administrație și control format din Lazăr Arjoceanu, președinte, Iacob Pârvulescu, vicepreședinte, Ștefan Bobancu, casier Dobrescu, secretar și membrii: Iosif Dumitrescu, D. Popescu, Gheorghe Tașcău. În consiliul de control: Iuliu Moisil, I. Calotescu din Cărbunești, Pănoiu Petre din Crasna, Ion Pătrășcoiu și V. Alboiu. Din tabelele publicate rezulta că la acea dată erau 72 membri cotizanți.

În acest timp, la îndemnul și continua stăruință a lui Iuliu Moisil, câțiva învățători din cei mai stăruitori, membrii ai societății "Cerbul", văzând modul de desfășurare a operațiunilor, convingându-se de foloasele ce ar putea aduce în satele lor astfel de societăți, au început să înființeze și ei, prin satele lor.

Astfel învățătorii:

1. Gheorghe Dobrescu din Copăcioasa a înființat societatea "Stupina" în ianuarie 1899.
2. Gheorghe Tașcău din Pojogeni a înființat societatea "Blanița" tot în ianuarie 1899.
3. I. Pătrășcoiu din Schela a înființat societatea "Hărăboreanca" în aprilie 1899.
4. G. Rădăcineanu din Țicleni a înființat societatea "Crucea" tot în aprilie 1899.
5. Emanoil Popescu din Curtișoara a înființat societatea "Frăția" în mai 1899.
6. I. Popescu și N. Chiricescu din Topești au înființat societatea "Grija viitorului" în iulie 1899.

7. Lazăr Arjoceanu din Bălănești a înființat societatea "Vița" în martie 1900.

8. Mateescu și preot V. Aposteanu din Runcu au înființat societatea "Izvorul Jaleșului" în mai 1900.

9. D. Popescu din Tismana a înființat societatea "Viitorul săteanului" în mai 1900.

10. I. Petrescu din Arcani a înființat societatea "Viitorul Arcanilor" în septembrie 1900.

11. Constantin Dobrescu din Godinești a înființat societatea "Sporul" în decembrie 1900.

12. Învățătorii... din Cărbunești au înființat societatea "Muntele Cărbunele" în ianuarie 1901.

13. I. Minof și învățătorii din Peșteana de Sus au înființat societatea "Zorile" în aprilie 1901.

I. Popescu din Pocruia a înființat societatea "Comoara Muncitorului" în iunie 1901.

15. Învățătorul, preotul, primarul și notarul din comuna Ceaurul au înființat societatea "Dumbrăvița" în noiembrie 1901.

16. Dem. Brezulescu, student și Ștefan Bosca, I. Preoteșcu, proprietar și comerciant din Novaci au înființat societatea "Gilortul" în ianuarie 1902. Această bancă "Gilortul" a dovedit în cel mai mare grad ce poate să facă asocierea sătenilor și buna conducere. A avut parte ca în fruntea ei să se afle un om de suflet, bun organizator și capabil. În ziua întemeierii, 12 ianuarie 1902, s-au înscris 26 de membri, cu un capital de 72 lei. În timp de opt ani numărul membrilor a ajuns la 2500 și capitalul la două milioane lei¹⁹.

În anul 1902 societatea "Cerbul" și-a încetat activitatea, căci pe lângă cele vreo 16 bănci se mai înființaseră încă vreo 14, astfel că erau peste 30, iar învățătorii din Gorj nu mai aveau nevoie de Banca mamă, scria Iuliu Moisil²⁰.

Dar mișcarea pornită din Gorj s-a extins în toată țara, așa încât în septembrie 1902 erau 653 bănci și societăți economice cu un capital de trei milioane și jumătate lei.

Una din publicațiile ce s-au ocupat și de activități economice, a fost și

---

*Numele lor nu sunt scrise.

**Numele lor nu sunt scrise.

“Amicul poporului”. Chiar în perioada de un an de zile cât a fost suspendată revista, Societatea “Amicul poporului” și-a continuat opera de luminare; prin propaganda dusă de către membrii societății prin satele în care munciau s-a ajuns ca la jumătatea anului 1901 să existe în județ 32 de bănci populare al căror capital adunat prin cotizațiile de la săteni, trecea de 100000 lei.

Înființarea băncilor populare din acest județ a fost mult sprijinită de Societatea “Amicul poporului”, în jurul căreia erau grupați învățătorii și preoții din acest județ.

“Între mijloacele cele mai rodnice prin care s-ar putea pune pe noi temelii economia noastră rurală și s-ar înlesni bunul trai al sătenilor – scria “Amicul poporului” – socotim că sunt băncile populare” și explica și de ce sunt importante aceste noi instituții: pe lângă că dezvoltă spiritul de asociațiune și economie, înlătură camăta și speculațiunile necinstite și dau un avânt puternic spre întreprinderi de **industrie agricolă** – formă nouă care în mod firesc va trebui să izvorască din branșa agriculturii”²¹. Se pare că promotorii acestor instituții au vrut mai întâi să pregătească condițiile creării acestora. În afară de popularizarea prin presă, prin conferințe etc. au creat mai întâi o bancă pe județ și anume banca “Cerbul” a învățătorilor.

De altfel, într-un număr din 1901 “Amicul poporului” recunoștea direct contribuția sa, scriind: “Înființarea băncilor populare din acest județ este opera societății “Amicul poporului”²².

Societățile de împrumut și păstrare.

În atenția luminătorilor satelor – învățători și preoți – paralel cu activitatea culturală înfățișată mai sus, a fost și îmbunătățirea stării materiale a sătenilor. În acest scop, forma pe care o preconizau era unirea sătenilor în societăți cooperative, având felurite denumiri: societăți de împrumut și păstrare, bănci populare, cooperative de credit etc.

Societățile cooperative aveau rolul de a înlesni săteanului agricultor creditul necesar pentru a-și procura toate câte trebuiau îndeletnicirilor lui agricole. În același timp, susținătorii băncilor populare considerau că pe lângă acestea și sub scutul lor se vor putea înființa tovărășiile cooperative pentru aprovizionarea populației rurale, în condițiuni bune de

ieftinătate, cu unelte, vite, semințe și, la vreme, și cu îngrășămintele ce vor deveni trebuincioase pentru ogoarele lor²³.

Pentru a veni în ajutorul lor, mai ales a celor ce vroiau să organizeze în comune societăți agricole, de împrumut și păstrare, în numărul 10 al revistei "Amicul poporului"²⁴ s-a publicat un proiect de statut, după care să se orienteze cei ce doreau să constituie astfel de societăți. Potrivit acestuia societatea avea un consiliu de administrație în care era: un președinte, un vicepreședinte, un secretar îndeplinind funcții operative. În articolul 2 se arăta scopul societății – de a contribui la propășirea treptată pe cale rațională a agriculturii în folosul membrilor societății cum și a comunei întregi prin:

- procurarea de unelte și mașini agricole și industriale pe seama membrilor societății și a altor locuitori din comună;
- procurarea semințelor și a materialului de prăsilă;
- procurarea de reviste, cărți și orice scrieri agricole necesare membrilor societății.

Statutul prevedea și alte reguli pe care trebuia să le aibă în vedere o organizație.

La rândul său, "Lumina satelor"²⁵, în articolul **Un început trebuincios**, al învățătorului C. Popescu, lăuda măsura luată "pentru îndrumarea Gorjului spre progresul economic-cultural", evidențiind faptul că "învățătorii și preoții, oameni de inițiativă putând a-și da seama de această lipsă și înțelegând însemnătatea lucrului și-au pus laolaltă munca și priceperea lor și au ajuns să întemeieze această pârghie pentru folositoarea dezvoltare a Gorjului...", era vorba de începerea organizării unor ferme și înființarea de bănci populare prin diferite sate. "Rezultatul de până acum al tovărășiilor private, ne face să nădăjduim că într-un viitor apropiat vom vedea ridicându-se din ce în ce mai puternic steagul dezvoltării economico-culturale și morale al Gorjului susținut fiind de fiii săi".

Băncile populare au fost mult în atenția revistelor și ziarelor din județ, fiecare evidențiind rolul și rezultatele lor. "Amicul poporului" publica un articol în decembrie 1901: **Băncile populare**, apreciindu-le ca "unul din mijloacele cele mai rodnice prin care s-ar putea pune pe noi temelii economia noastră rurală și s-ar înlesni bunul trai al sătenilor. Ele, pe

*La Bălănești, sub conducerea învățătorului Lazăr Arjoceanu, luase ființă și funcționa cu rezultate bune Societatea „Vița”, tovărășie economică și agricolă.

lângă faptul că dezvoltă spiritul de asociațiune și economie, înlătură concurența și speculațiile necinstite și dau un avânt puternic spre întreprinderi de industrie agricolă”²⁶.

Autorii articolului, frații Pătrășcoiu, dădeau exemplul de situația cooperativei în Germania, susținând că și la noi să funcționeze un **sistem**, că nu-i suficient ca fiecare comună să aibă o bancă înscrisă la tribunal, ci ca banca să posedă capital rulant pentru a face față tuturor cererilor membrilor²⁷.

Dintr-o cuvântare ținută în ziua de 21 ianuarie 1901 în fața adunării generale a societății “Grija Viitorului” din comuna Topești²⁸ cunoaștem preocuparea învățătorului Ion Popescu de a forma această societate și cum a progresat ea într-un timp scurt. Pornind de la 13 membri și un capital de 900 lei s-a ajuns după un an și jumătate la 130 membri cu un capital de 6500 lei pentru ca la data când se ținea ședința (21 ianuarie 1901 n.n.) capitalul să fie de 12.000 lei și numărul membrilor de 209. La acea dată comuna Topești avea 350 de familii.

Datorită stării materiale și morale bune de care se bucurau membrii consiliului de administrație, prestigiul a trecut dincolo de hotarele comunei, aceasta dovedind-o sătenii din unele localități vecine care veneau să depună bani spre fructificare la banca din Topești.

La începutul anului 1901, societatea “Grija Viitorului” avea o situație bună, ceea ce-i permitea să-și propună ca din fondul de rezervă, o parte, să fie destinată pentru înființarea unei farmacii a societății care să poată veni în ajutorul membrilor în caz de boală și chiar a altor săteni.

“Amicul poporului” din 15 ianuarie 1902 aducea la cunoștință publicului că “prin stăruința domnilor învățători I. Mateescu, V. Lăpăduș și Gr. Pârvulescu s-au mai înființat bănci populare în comunele: Stroești, Dobrița și Strâmba care au început a funcționa la 1 ianuarie 1902”²⁹.

Într-un articol al aceluiași număr din “Amicul poporului” era evidențiată însemnătatea cercului cultural pentru **îmbunătățirea materială și culturală a țăranilor** căci “Multe chestii sunt puse în programul cercurilor culturale și nu puține se vor mai adăuga. Dintre toate însă, cea care a luat avânt este înființarea societăților economice de păstrare și împrumut, cunoscute sub numele de bănci populare”. Ca să evidențieze intensa preocupare pentru acestea, a celor care se interesau de îmbunătățirea vieții sătenilor, enumerau și ei comunele în care luaseră ființă astfel de

societăți: Topești, Țicleni, Godinești, Tismana, Runcu, Ceur, Cărbunești, Copăcioasa, Pojogeni, Schela, Pocruia, Frâncești, Strâmba, Stroești, Poenari, Borăscu, Arcani, Novaci și Bălănești. Capitalul fiecărei societăți variază între 1000 și 15000 lei, după vechime și după numărul populației³⁰.

În revista "Lumina satelor" din septembrie 1899 se arătau măsurile luate pentru îndrumarea gorjenilor spre **progresul economic și cultural**.

Învățătorii și preoții, oamenii de inițiativă, dându-și seama de această lipsă și înțelegând însemnătatea lucrului și-au pus laolaltă munca și priceperea lor și au ajuns să întemeieze această pârghie pentru folositoarea dezvoltare economică a Gorjului.

Era evidențiată măsura înființării de instituții care "pe lângă foloasele directe ce le vor aduce va servi și pentru îmbunătățirea vitelor și va da și exemplu de creștere a animalelor prin măsura de a semăna și plante furajere artificiale" (era vorba probabil de lucernă și trifoi n.n.).

De asemenea, s-au înființat bănci populare prin diferite sate. Autorul articolului își exprima încrederea că "rezultatele de până acum al tovărășiilor private ne vor face să nădăjduim că într-un viitor apropiat vom vedea ridicându-se din ce în ce mai puternic steagul dezvoltării economico-culturale și moral al Gorjului susținut fiind de fiii săi"³¹.

Așa cum s-a arătat mai sus, revista "Amicul poporului" și-a încetat activitatea un an de zile, contopindu-se cu "Șezătoarea săteanului". În acest timp însă societatea "Amicul poporului" și-a continuat activitatea susținând acțiunile de înființare a băncilor populare. O dată cu reluarea activităților, revista "Amicul poporului" publica articolul **Scopul nostru**³² în care evidenția activitatea anterioară arătând că începutul de cultură sistematică, introducerea furajelor artificiale, apărarea viței contra porinosporei și altele sunt opera acestei societăți ("Amicul poporului" n.n.). Și în continuare societatea și revista sa promiteau că vor desfășura o intensă activitate până când "micul cultivator își va înlocui actualul sistem de cultură prin o muncă mai cu orânduială, până când fiecare sătean își va avea grădina de pomi aleși și de zarzavaturi, vite frumoase, bănci populare în fiecare comună, de unde sătenii să poată împrumuta bani cu dobândă mică spre a se putea ajuta în nevoile lor cele mai urgente. Vom stăruii ca prin mijlocirea acestor bănci, fiecare comună să-și procure semințe bune, instrumente de muncă, reproducători de rasă și altele, după cum deja s-a început în comuna Topești, care are un

capital de peste 11000 lei și din al cărui venit o parte s-a destinat pentru înființarea unei farmacii comunale, altă parte pentru a procura instrumentele necesare în cultura intensivă și restul se distribuie societărilor proporțional cu capitalul depus de fiecare”.

Comitetul societății “Amicul poporului” pentru a-și duce la îndeplinire programul cu care se prezenta din nou în fața cititorilor, pentru a-și asigura izbânda, făcea apel “la toți domnii agronomi, medici, veterinari și orice român iubitor de binele obștesc, fără deosebire de partid, căci noi nu facem politică, să ne dea sprijinul posibil pentru a duce la bun sfârșit lupta ce am început”³³.

Activitatea pentru formarea de bănci populare a fost strâns legată de activitatea cercurilor culturale ce funcționau prin toate comunele. Ocupându-se de aceste probleme revista “Amicul poporului”, într-un articol **Cercurile culturale și societățile economice la sate**³⁴, arăta că “una din dispozițiile de curând luate pentru **îmbunătățirea materială și culturală a țăranilor** noștri este constituirea cercurilor culturale în fiecare județ”. Ideea de bază era aceea că în programele cercurilor culturale erau prevăzute multe acțiuni ce trebuiau îndeplinite. Dintre toate însă aceea care și-a luat avânt “este înființarea societăților economice de păstrare și împrumut, cunoscută sub numele de bănci populare”.

În același timp se mai preciza că “scopul băncilor nu e numai de a împrumuta cu ușurință bani sătenilor și a-i supune unui nou soi de camătă”. După părerea autorului articolului, trebuiau bani mulți care să circule intens și cu folos căci orice tendință către progres este stăvilită de lipsa de mijloace bănești.

Autorul articolului evidenția că “înființarea acestor societăți economice este rezultatul activității desfășurate de cercurile culturale, ca și în celelalte județe”, că “mersul regulat al operațiunilor societăților este condiționat de capacitatea casierului care trebuie să fie bun contabil” și acesta era învățătorul și că “în sarcina învățătorului rămâne dar funcțiunea băncilor populare”³⁵.

Cooperativa “Vița” din Bălănești.

Dacă comuna Bumbesti-Jiu a fost aceea care s-a situat în fruntea activităților culturale, de aici pornind în tot județul experiența în organizarea

de biblioteci comunale școlare, cercuri culturale, cursuri cu cei în vârstă de a învăța carte, acțiuni în fruntea cărora a stat învățătorul Gheorghe Dumitrescu care aproape toată viața și-a petrecut-o în Bumbesti, după care își va adăuga și numele de Gh. Dumitrescu-Bumbesti, comuna Bălănești a intrat și ea în istoria economică a Gorjului prin activitatea productivă. Aici s-a organizat în 1898 cooperativa "Vița" ce a desfășurat o bogată activitate.

Într-o adunare a cooperativei "Vița" s-a hotărât înființarea fermei "Deșteptarea", cu statut propriu de așezare și funcționare. Aceasta era deci o unitate productivă având scopul de a prelucra și produce bunuri necesare consumului.

De altfel, însuși statutul cooperativei "Vița" preciza că este tovărășie economică și agricolă. Dar pentru a fi bine delimitate atribuțiile fermei de ale societății s-a creat ferma "Deșteptarea" având rolul și atribuțiile ei bine definite. În publicații, uneori se vorbește când de ferma "Deșteptarea" când de societatea "Deșteptarea". Ori denumirea societății era "Vița" iar a fermei era "Deșteptarea".

La începutul anului 1900 se publicau statutele societății economice-agricole, de împrumut și păstrare din comuna Bălănești³⁶. Firma societății era "Vița", tovărășie economică și agricolă.

Scopul societății era arătat în articolul 2 și anume de a forma un capital prin cotizatii lunare, care va servi spre ajutorarea membrilor, prin împrumut, a contribui la propășirea treptată și pe cale rațională a agriculturii în folosul membrilor societății cum și al comunei întregi.

Puteau fi membri ai societății orice români majori care locuiau în Bălănești, dar și locuitorii din alte comune. De asemenea, puteau fi membri ai societății și femeile majore, dar nu puteau vota în adunarea generală și nici să fie membre în consiliul de administrație sau de control (art. 3).

La art. 5 se preciza că societatea primește capitalurile formate prin cotizatii și cele depuse spre păstrare și fructificare cu procent de 5 la sută și împrumută cu 10 la sută, restul se împarte între societari și depunători ca dividende în proporție cu capitalul ce-l are.

În afară de cotizatii societatea putea primi, atât de la membrii săi cum și de la alte persoane din comună, capitaluri spre păstrare și fructificare cu aceleași drepturi ce au și capitalurile formate prin cotizare; depunerile

nu se pot ridica decât după un an, cel puțin.

Un membru putea fi dat afară de consiliul de administrație când nu-și plătea cotizațiile și nu-și îndeplinea sarcinile ce le avea către societate și dacă vorbește sau lucră împotriva intereselor societății sau dacă, prin purtarea sa imorală, necinstește societatea.

Membrii care formau societatea și au subscris statutului erau: L. Arjoceanu, Pantelimon Câdea, Vasile B. Guță, Vasile Z. Diaconescu, G. Alboiu, Toma D. Mandu, Ion N. Cochină, Ion P. Mereanțu, Ion Gr. Pănoiu, Z. Hipon, Fevronia Arjoceanu, preot A. Tăscău, Maria pr. A. Tăscău, Ioana I. Pănoiu, I. Moruși, Maria I. Moruși, D. Tecău, V. G. Șorop, Toma D. Mandu, I. Pănoiu.

În comuna Bălănești, învățătorul Lazăr Arjoceanu, bunul prieten al lui Gheorghe Dumitrescu din Bumbesti, Ion Haiducescu din Pojogeni și al multor altora, alături de obștea satului, au format asociația de cumpărare a pădurii dr. Urbeanu și a moșiei Lascăr din satul Viezuri, acțiune datorită căreia majoritatea țăranilor din Viezuri, Pișteștii din Vale și Bălănești și-au mărit proprietatea.

Către sfârșitul secolului al XIX-lea problema măririi suprafețelor de pământ era o preocupare pentru locuitorii multor sate. În afară de moșiile dr. Urbeanu și Lascăr din Viezuri, unii locuitori din Bălănești au mai cumpărat pământ, împreună cu cei din Budieni, Petrești de Vărsături etc., și în lunca Budieni de la Constantin M. Dănăricu. Din cele 565 pogoane au cumpărat, o parte, 56 săteni din Budieni, 18 din Petrești de Vărsături și 10 din Bălănești³⁷ etc.

Lazăr Arjoceanu și prietenii săi, între care era și Gheorghe Pănoiu (Gheorghe Drăgan) din comuna Bălănești, au pus bazele unei tovărășii de producție cu profil zootehnic, în 1899.

Pentru ca întreprinderea să obțină rezultate bune, au fost aduse din Elveția și Olanda, 60 de vaci de rasă, efectivul fiind completat apoi cu un lot de vaci din Moldova. S-a construit o fabrică de produse lactate, dotată cu utilaje moderne. Produsele erau renumite; se desfăceau și pe piața Capitalei, dar și în alte părți.

Pentru a avea o cantitate cât mai mare de lapte se colecta și de la țăranii care nu erau membri ai fermei; aici funcționa și o brutărie, o uscătorie de prune în sistem bosniac și avea loc și un sistem de vinificație³⁸.

Lazăr Arjoceanu a fost cel dintâi care a dat semnalul înființării societăților economice, demonstrând practic că sunt condiții și într-un sat să funcționeze o întreprindere de producere a produselor agricole.

Pentru o perioadă de timp societatea din Bălănești, condusă cu multă competență, având asigurate condițiile de funcționare și, în primul rând, materia primă și piață de desfacere, a funcționat în bune condiții, având posibilitatea să-și mărească capacitatea și chiar să ajute și alte localități. Aflăm aceasta din "Lumina satelor"³⁹ care publica, la 8 ianuarie 1900, un anunț: "Societatea *Deșteptarea* din comuna Bălănești a luat hotărârea de a primi pe fiecare an la ferma sa câte doi elevi, spre a-i instrui în fabricarea brânzeturilor, sub conducerea unui maistru elvețian.

Condiții: să fie fiu de șătean, să aibă etate de 16 ani împliniți, certificat de absolvire a cursului primar și un act de moralitate.

Societatea le dă mâncare și locuință gratuit".

Nu știm exact cât a trăit societatea respectivă; ceea ce se știe, din amintiri este faptul că între unii săteni mai înstăriți din Bălănești au luat naștere conflicte de interese, invidie, ură, răzbunare; reacțiunea locală i-a îngădit extinderea, i-a boicotat activitatea și, în cele din urmă, prin 1902, ferma a ajuns la faliment⁴⁰.

Ecoul celor întreprinse la Bălănești a dăinuit mult timp. Fostul președinte al fermei și-a ipotecat câteva pogoane de pământ luând un împrumut de la banca comercială, la care a adăugat și o parte din beneficiile cooperativei "Vița" și a importat din Algeria, prin intermediul firmei franceze "Vermorel", o mare cantitate de butași de viță nobilă. Urmarea a fost că în curând dealul Bălăneștilor a înflorit, fiecare țăran (dintre cei gospodari) avându-și bucata lui de vie "altoită". Totodată, i-a învățat cum să lucreze în plantații. Multă vreme dealul Bălăneștilor a fost renumit prin vinurile sale; după 1960 viile au început să se distrugă, cooperativizării agriculturii revenindu-i această măsură distructivă.

Brutăria și uscătoria de prune au continuat să funcționeze până după primul război mondial, pâinea din cuptorul Bălăneștilor vânzându-se la Târgu-Jiu, spre invidia brutarilor orășeni.

---

*Știm aceasta de la arhitectul Andrei Pănoiu, fiul lui Gheorghe Pănoiu, cel care a avut un rol însemnat în conducerea societății.

Societatea "Grija viitorului" din Topești.

În ziua de 21 ianuarie 1901 a avut loc adunarea generală a Societății "Grija viitorului" din comuna Topești județul Gorj, când învățătorul I. Popescu, în calitate de președinte, făcea bilanțul pentru cel de al doilea an, declarându-se mulțumit pentru că prin munca lui poate să ajute pe cei slabi, să vindece pe cei bolnavi, să dea hrană celui flămând, să lumineze pe cel întunecat și altele.

Fiind de 21 de ani învățător în comună putea face o retrospectivă a ceea ce era comuna în urmă cu două decenii și ce era acum. Din cele ce cunoștea, formula o apreciere la adresa unor îmbogățiți pe căi necinstite, și anume: "Mi-e frică de ciocoiul de origine, dar mai frică îmi este de ciocoiul din opincă"⁴¹. Pentru ca să fie mai convingător, amintea câteva exemple din comună, de modul cum sătenii erau exploatați de unii dintre semenii lor îmbogățiți din munca sătenilor.

În același timp le spunea că "V-am adus toate acestea la cunoștință ca să știți și dv. ce a fost odată în satul nostru și ce este astăzi și ca să vă siliți ca prin lumină, muncă și unire să nu mai ajungeți la mâmurile cămătarilor, ci mai bine să vă depuneți economiile la bancă, unde la vreme de nevoie veți putea găsi bani cu dobândă ușoară și veți fi totdeauna asigurați în contra despuierii cămătarilor".

Datorită intensei preocupări pentru activitatea cooperatistă, s-au înființat până în 1899 șase bănci populare în satele județului Gorj, iar până în 1902 încă 12.

Dezvoltarea concomitentă a activității culturale prin și cu mijloacele arătate, cu activitatea economică, a făcut ca și profilul unor reviste să se schimbe. Astfel, "Șezătoarea săteanului" se intitula revistă poporanistă a mișcărilor culturale și economice. În numărul 1-2 din februarie 1904⁴², în articolul **Trecutul nostru**, făcea un scurt bilanț: "Pe când acum cinci ani și mai bine, băncile populare (punctul principal al programului nostru) abia erau în număr de **unsprezece** în toată țara, anul acesta, la Congresul băncilor populare ținut la Focșani, numărul lor trecuse de 1200, cu un capital de 10 milioane lei noi.

Dacă în 1898 "Șezătoarea", al cărui nume abia trecuse de hotarele județului Gorj, în prezent ea a ajuns să fie tribuna poporului de la țară și

sfătuitoarea săteanului la toate nevoile lui gospodărești.

Cu sprijinul capitalului împrumutat (de la băncile populare n.a.) se pot înființa tovărășii pentru cumpărarea de mașini agricole și semințe alese; se poate arenda pământ în comun; se pot înființa mici industrii la sate, ca de pildă: dogărie, rogojinărie, cojocărie, gaetănărie, pânzărie, cămășerie etc.”.

Revista își afirma și țelul de viitor: "Credincioși programului nostru fixat acum cinci ani și mai bine, în care intra și organizarea de conferințe populare, sprijinirea bibliotecilor populare, înființarea de școli de adulți la sate. acordarea de premii de încurajare – conduși de ideea fericirii aceleia care cu drept cuvânt se numește talpa țării vom lucra din răspuțeri pentru binele comun”.

Vreme de câțiva ani mișcarea culturală și cooperatistă din Gorj a oferit experiență și pentru alte județe și în primul rând județelor vecine.

Gh. Dumitrescu-Bumbești a fost numit subrezvizor școlar la Mehedinți și apoi la Dolj, militând peste tot pentru cooperatie. În câțiva ani ideea cuprinsese toată țara și în 1903 a fost consfințită prin lege.

Pentru preocupările dar și pentru rezultatele obținute Gh. Dumitrescu a fost trecut definitiv în munca cooperatistă: controlor, inspector, inspector general, consilier, ajungând în organul de conducere pe țară al cooperativelor.

Două mari probleme au format preocuparea lui toată viața: culturalizarea și ridicarea economică a satului. Nimeni, mai bine ca el, n-a înțeles că aceste două probleme trebuiau atacate deodată din plin. Concepția lui era că nu putem avea o țară puternică fără un țăran înstărit și luminat. Un alt militant pentru cooperatie a fost Dimitrie Brezulescu. Încă în 1902, student fiind, a înființat Banca populară "Gilortul" din Novaci, la început doar cu 26 de membri și cu un capital de 72 lei. An de an numărul membrilor a crescut și odată cu aceasta și capitalul. În 1909-1910 avea 2500 membri și două milioane lei capital.

Din banii băncii, în 1904, s-a luat în arendă moșia din Novaci a Vlădoienilor, dând-o în folosință țăranilor. În 1904 a cumpărat-o definitiv împrumutând pe novăceni cu aproape 6000 de pogoane izlaz și pământ de cultură⁴³. Înmulțindu-se băncile populare, încă din prima decadă a secolului XX, s-au organizat "Cercuri cooperative" care cuprindeau 20-30 bănci. Cum a fost cercul "Vulcan" cu reședința în Arcani, cu 25 bănci; s-au înființat

astfel de cercuri și la Novaci, la Hurezani, Cărbunești etc. În 1910 în județul Gorj se aflau 109 bănci populare cu 16669 membri. În Târgu-Jiu s-a întemeiat Federala "Gorj" a societăților cooperative din județ, care în 1912 număra 58 bănci federale⁴⁴.

Progresele obținute în perioada de care ne-am ocupat, atât în domeniul cultural cât și economico-social au fost remarcabile, ele formând o perioadă binecunoscută și apreciată nu numai în contemporaneitate ci și multă vreme după aceea.

Acestea au fost posibile pentru că în fruntea lor au stat învățătorii și preoții, dar și alte elemente ale intelectualității din Gorj. Corpului învățătoresc i se datorește, în cea mai mare parte, inițiativa mișcării, din care s-au născut băncile populare. Corpului de învățători îi revine în primul rând, împreună cu onoarea, și sarcina de a duce mai departe lucrarea începută⁴⁵.

Această idee era subliniată de altfel într-un articol semnat "Comitetul" al revistei "Lumina satelor" care nemulțumindu-se cu ceea ce s-a realizat, preciza: "Nu trebuie să ne oprim aici ci să ducem lupta mai departe tot cu același entuziasm cu care am început-o, căci pe terenul cultural și economic e atât de mult de făcut, încât, oricât de harnici vom fi, nu vom putea sfârși curând, ci trebuie transmise urmașilor noștri aceste începuturi culturale la sate, spre a le continua mai departe"⁴⁶.

1898, aprilie. Articolul **Ce avem de gând**, semnat "Comitetul", al revistei "Șezătoarea săteanului" în care schițează preocupările societății "Luminarea săteanului".

Ce avem de gând?

E greu să îndreptezi pom și să cioplești om, așa spune o veche zicătoare românească și tocmai asta avem de gând să facem noiăștia câțiva care dorim luminarea satelor. Satele noastre sunt foarte înapoiate în ceea ce privește învățătura. Trebuie dar o luptă puternică, o stăruință din toată inima pentru a le ridica din nămolul neștiinței. Pentru a putea izbuti în orice încercare mare, însă un singur om nu e de ajuns, trebuiesc brațe cât de multe. Din această trebuință au luat naștere diferitele societăți de astăzi. Avem în timpul de față societăți de asigurare în contra incendiului, în contra grindinei, în contra înecurilor etc., dar nimenea nu s-a gândit la înființarea unei societăți de luminare a satelor, cu toate că

aici este puterea și bogăția țării.

Luxul și frumusețea orașelor nu poate ridica țara în ochii lumii, întrucât temelia, adică satele zac în cea mai neagră întunecime și în cazul acesta ne-am asemănat cu un arbore frumos pe deasupra dar putregăios la inimă.

Ca unii care trăim în mijlocul sătenilor îi cunoaștem destul de bine. Cunoaștem că săteanul nostru este din fire deștept, binevoitor, supus și cuviincios; însă îi lipsește ceea ce e mai scump: lumina științei din care pricină treburile lui merg adesea pe dos. Trebuiește dar o mână meșteră care ridicând aurul din noroiul în care zace, să-l curețe și să facă din el un lucru de preț cu care să ne putem făli.

Încredințați că acest rău se poate lecuși am încercat de ani de zile cu înființarea bibliotecilor și conferințelor populare și după ce am căpătat oarecare experiență, cunoaștem acum doctoria cu care s-ar putea vindeca răul de care suferă săteanul precum și modul de întrebuițare al ei. De aceea, tari în credința noastră, strânsu-ne-am o seamă de învățători și preoți și am pus temelia unei societăți pentru "luminarea sătenilor" ale cărei statute se vor publica mai la vale și din care se va vedea lămurit ca într-o oglindă planul ce urmărim. Pentru ca să ne ținem cât de strânși am hotărât ca societatea să-și aibă revista sa "Șezătoarea săteanului", nume dat potrivit cu vechile obiceiuri ce au sătenii de a se aduna seara și a spune și asculta povești, lucru ce de câțiva ani de zile a început a se înlocui prin cărți, pe care le citesc tinerii care au terminat școala din sat.

La această revistă va putea să scrie orice persoană din țară cu dor pentru luminarea satelor.

Scotând această revistă nu ne-am gândit a da publicului articole științifice, pedagogice, literare etc. Întrucât sunt destule reviste în acest scop. Ne-am propus numai a da sătenilor ceea ce le este de folos pentru a deștepta în ei gustul cititului și împrietenirea cu cartea, singura care-i va ridica, așa după cum sunt sătenii altor țări înaintate.

Știe-se și aceasta că fericita idee a d-lui Haret, ministrul instrucțiunii publice, de a se înființa biblioteci prin sate, nu trebuie să ne lase cu brațele încrucișate, căci nu e frumos a aștepta numai de la alții ceea ce ne trebuiește nouă.

Societatea noastră va cheltui banii ce va căpăta numai pe cărți folositoare

sătenilor, pentru bibliotecile populare ce se vor înființa în fiecare comună din cercul ei. Școlile de adulți, pe care ne îndatorăm a le înființa, vor aduce iarăși un netăgăduit folos, asemenea și conferințele populare cu sătenii conform statutelor.

Se știe că s-au ținut conferințe privitoare la săteni, de mulți oameni mari, însă nu s-a găsit leacul, ca noi ce trăim cu sătenii și ardem cu ei pe același cărbune. Așadar spre binele tuturor și în numele cauzei sfinte ce am îmbrățișat facem un călduros apel tuturor oamenilor de bine, tuturor colegilor din țară, tuturor d-lor scriitori și editori, de a veni în ajutorul societății noastre, fie cu bani sau cărți, fie cu ajutor moral, fie cu abonamente pentru revistă și vor avea veșnica recunoștință a sătenilor în interesul cărora muncim.

Cu îndemn și stăruințe nădăjduim că sămânța aruncată de noi va da roade, când seara ori în sărbători va geme sala școlii de oameni maturi, care vin să învețe carte, când la zile mari vom vedea pâlcuri de oameni îndreptându-se către școală, ca să asculte cutare conferință populară și când vom vedea în absolvenții cursului primar și în sătenii știutori de carte, gustul cititului înrădăcinat în așa chip ca să-i vedem mânând boi, ori ducându-se la ogorul lor cu cartea în mână, atunci România nu va mai fi ceea ce este astăzi.

În fine gândul nostru este ca să putem ajunge odată ca șezătorile de acum să se schimbe în adevărate **atenee populare** în fiecare sat; iar noi cei ce am pus umărul la roată, vom putea zice: **“Acum slobozește pe robul tău stăpâne, că văzură ochii mei mântuirea ta”**.⁴⁷

Comitetul

1898, iunie. Chemarea adresată de învățătorul Gh. Tăscău din Plojogeni sătenilor prin care le cere să-și dea copiii la școală, sfătuindu-i să-i îndrepte către munca din sate.

Către săteni

Fraților, vă plângeți pe toate potecile că sunteți săraci. Da, așa este și nu veți scăpa de sărăcie, dacă nu veți părăsi calea pe care ați apucat. Suntem la sat, pentru sat trebuie să lucrăm. Fiecare din d-voastră are copii. Asupra acestora trebuie să judecăm mai deaproape.

În fiecare sătean e născută dorința, ca să vadă copiii lor pricopsiți. Dacă intri în vorbă cu sătenii și între altele îți dai în petec și de copii, apoi numaidecât îți dă fiecare următorul răspuns: dacă îmi va trăi copilașul

meu o să-l fac popă, dascăl, sau orice fel de funcționar, numai să nu-l mai văd pătimind aici în sat, cum pătesc eu multe! Frumoasă dorință, când ea ar avea în vedere numai luminarea copilului, dar din nenorocire săteni, nu țineți ca să vă fie copiii învățați și apoi să vină iar în sat, să facă ca prin știința lor să înflorească sălașul păraginit lăsat de la moși-strămoși; să facă din sătucul lor un oraș mare țărănesc. Țineți cu orice preț să fie slujbaș și încă la oraș, ca și cum satele n-ar avea nevoie de oameni luminați. Dorință oarbă fără să vă gândiți la răul ce faceți acestor mici lăstari. Slujbașul de orice rang, nu e stăpân, e sclav; nu poate lucra după voia sa, ci după cum i se poruncește de ai mai mari; apoi unde mai pui că întotdeauna e cu frica-n sân, că-l scot din serviciu. Duce o viață închisă, respirând aer stricat.

Părăsiți săteni, acea cale rea, care în loc de a duce la bine, duce la prăpastie. Îndreptați copiii d-voastră către altă ramură de muncă, mai tare, care nu se îndoie la fiecare adiere a vântului.

Credeți că satele nu sunt pline de funcționari?

Apoi a munci bine pământul ce aveți, din care se folosește lumea întreagă, e mică funcțiune?

A crește puține, dar bune vite, a face stupărie care ne-ar aduce cea mai mare bogăție cu puțină cheltuială. Femeile a crește viermi de mătase, de la care se scoate borangicul, cea mai frumoasă și scumpă producție națională. A ne face noi înșine îmbrăcămintea și încălțăminte pe care dăm o grămadă de bani la străini.

Toate astea și mai multe altele nu sunt pentru noi sătenii? Ocupându-vă cu acestea am vedea, în scurt timp, satele mult mai frumoase și mai bogate ca orașele. Dacă orașele sunt cum se văd, apoi aceasta se datorește sătenilor, care prin deșteptăciunea lor au știut să le ridice și să le înfrumusețeze. De ce acești fii de săteni, care năvălesc la orașe n-ar sta la sate, ca să le pună și pe ele pe aceeași scară cu orașele? Ce? Adică tot ce răsare bun la sate e destinat pentru orașe? De unde acest noroc.

Da, iubiți săteni, noroc pe orașe, căci dacă intri în vreun sat ți-e mai mare mila de neregulata așezare a caselor, de noroiul în care înoată sărmanele animale și de murdăriile în care zacem noi. Conducătorii satului sunt oameni simpli, fără învățătură, căci cei ce învață câte ceva li se pare satul ca un iad și dau fuga la orașe. Aci prin deșteptăciunea și

prin vioiciunea de care sunt plini, contribuie la ridicarea orașului, iar bietul sat din care a plecat rămâne tot cu de ăi de la '48. De aceea cu drept cuvânt se zice: "săteanul nostru săracul dă tot înapoi ca racul". Așadar iubiți săteni, dați copiilor învățătură. Pe lângă asta câte un meșteșug și să rămână la sat, unde uniți cu toții să punem umărul la roata satului să-l scoatem din noroiul care mai-mai l-a înghițit; căci nu-mi vine să cred că satele să fie ursite a fi întunecate cât lumea!⁴⁸

Gh. Tășcău

Înv. Pojogeni (Gorj)

1898, iulie 1. Chemare semnată de un grup de preoți, adresată preoților din județul Gorj, prin care îi cheamă să participe la activitățile societății culturale "Amicul poporului".

Către colegii Preoți

Iubiți Frați,

La apelul făcut de câțiva dintre noi și publicat în nr. 2 al acestei reviste, la 18 iunie, când era ziua hotărâtă pentru adunare, s-a prezentat un număr mic de preoți; credem că cauza a fost ocupațiunile câmpenești. Cei care am luat parte la acea adunare, am aderat la Statutele societății culturale "Amicul poporului", ne-am înscris ca membri, depunând și cotizațiile de un leu lunar și totodată am ales și un comitet compus din cei care ne vom semna mai jos, care împreună cu comitetul d-lor învățători, să ia parte la redactarea revistei și conducerea societății.

Cum societatea aceasta urmărește un scop așa de frumos, luminarea țăranului, ea nu se poate rezema pe neînsemnatul abonament de 1 leu și 50 bani, ci pe unirea într-un singur mănunchi a preoților și învățătorilor din județ, din a căror cotizație de un leu lunar, să se poată întreține revista și forma un capital cu care să venim în ajutorul țăranilor, după cum prevăd Statutele... Cum am putea să le arătăm mai bine iubirea noastră decât ajutându-i, după puterile noastre și îndreptându-i pe calea progresului, care e și calea virtuții și a moralității.

Ce pildă frumoasă ne dă Prea Sfântul nostru Episcop, care abia sosit în Eparhie, a îmbrățișat cu căldură această societate, dându-i sprijinul ce merită și îndemnându-ne la muncă și unire. Să fim mândri că această societate a pus în fruntea sa pe prea Sf. nostru prelat și aceasta ca recompensă pentru strădania și ajutorul ce dă la luminarea țăranului. Grăbiți-vă, iubiți frați întru Christos, a vă înscrie între membrii acestei

societăți și a depune obolul sf. voastre pentru îndeplinirea unui scop așa de măreț.

Conferințele pastorale din acest an, am hotărât a le ține în luna august, când vor fi și conferințele învățătorilor. De aceea vă prevenim a vă regula afacerile mai urgente până atunci, când trebuie să avem câteva zile libere a ne aduna în capitala județului și a ne sfătui și despre felul cum trebuie condusă societatea. Vă rugăm a veni fără sfială, căci societatea nu are nici o legătură cu afacerile politice.

Suntem cu toată stima, ai voștri frați:

Preotul Const. Bușe, Pr. V. Aposteanu, Pr. Pant. Popescu, Pr. Ion Constantinescu, Pr. Zamfir Popescu, Pr. P. Constantinescu, Pr. N. Diaconescu, Pr. I. Bălțeanu, Pr. A. Tașcău.⁴⁹

1898, iulie 3. Articolul *Din medicina populară* în care se dau unele sfaturi privind modul de comportare a omului în societate.

Din medicina poporului

Leac contra sărăciei. – Omul sărac să facă jurământ ca să fie întotdeauna, cel de pe urmă care se culcă și cel dintâi care să se scoale. Să nu doarmă decât în zilele de sărbătoare după ieșirea de la biserică. Să nu-ți cumperi nimic, decât numai de ce ai trebuință neapărat. De ex.: Să nu-ți cumperi niciodată două haine. Să nu cumperi pâine când ai grâu în jiginiță.

Cu jurământ să nu te duci în cârciumă și să nu cheltuiești o para pe băutură.

Muierii tale să nu-i cumperi bumbac, ci să facă pânză de in și cânepă. Plimbă-te prin târg și bâlci, dacă este aproape de tine, dacă nu, să nu te gândești la el. Din bâlci să nu cumperi decât fier pentru secure și sapă, or blauri de car.

Primăvara din vreme să-ți muncești ogorul, via și prunii. Când la tine n-ai de lucru, pleacă imediat la lucru pe bani.

În fiecare lună, să faci din toate puterile tale 5 lei, să te duci să-i pui la o casă de economie. Să ai grijă ca nici o lună să nu treacă până n-ai pune ceva la păstrare. Banii să nu-i ridici decât atunci când copiii s-au făcut mari. Cu ei să cumperi vacă bună de lapte și boi de tras.

Dacă ai copii învață-i de mici, cu ascultare, munca, curățenia și rugăciunea la Dumnezeu.

Fetele tale, învață-le să fie curate în haine, fluturi și mătase să nu le

cumpărați, căci le faceți fudule și leneșe. Toate florile pe altițe să fie făcute cu arnici, pentru că este lesne.

În viața ta să nu alergi, când n-ai drept, la jurații satului, judecătorii ocolului, ori la avocați; căci vă frige pătura. Împăcați-vă voi cu cel care v-ați stricat. Să vă feriți în toată viața de cheltuielile mărunte căci alea vă sărăcesc. Iarna îngrijește-ți de vite și gunoiește-ți ogorul. În casa ta să ai căldură și curățenie. Pe pat poți avea așternuturi lucrate de femeia ta.

Nu fumați tutun, căci cu banii ăia, vă cumpărați o vacă cu lapte la copilași.

Leac contra guturaiului la cai. – Se recomandă 1 litru oțet tare, în care s-a pus hrean ras și 2-3 lunguri de sare. Calul se vindecă în mod sigur.

În contra trânjilor la om. – O boală destul de supărătoare și urâtă, se recomandă a se face injecții cu gaz pe șezut în timpul serii și dimineții și imediat omul se vindecă pentru totdeauna.

În contra pelagrăi. – Să se ungă bolnavul pe părțile jupuite cu unt dulce amestecat cu păcură în toate serile și diminețile, să nu vadă soarele părțile jupuite. Să facă băi calde la picioare și mâini, cu opăritor de frunze de fag, izmă de grădină și urzici moarte. Se ia câte o litră de lapte în toate diminețile. În timpul cel mai scurt se vindecă cu desăvârșire.⁵⁰

I. Calomfirescu

1898, iulie. Articolul *Pedagogul*, semnat de I. Calotescu, în care arată cum trebuie să fie și să se comporte învățătorul.

Pedagogul

În educațiune, mai mulți decât în instrucțiune persoana învățătorului are cea mai mare importanță, cea mai frumoasă grădină, în care se află cele mai frumoase fructe și flori, nu se datoresc decât grădinarului iscusit, care prin cuțitul și foarfecele sale au sfințit locul, transformând spinii în trandafiri minunați și pădureții în pomi delicioși. După cum pomișorii tineri se îndoie și primesc forme, copilul mic sub boldul imitațiunei, se orientează după cei mari.

Prin urmare persoana învățătorului influențează puternic asupra inimii și voinței copilului chiar atunci când n-ar vorbi deloc.

“Viața înrăurește asupra voinței.”

De aceea învățătorul să fie un viu model pentru școlarii săi. Așadar, ca pedagog are de împlinit trei mari calități sau virtuți pedagogice:

1) Să-și iubească copiii; 2) să aibe o voință fermă; 3) să posede tact.

Dezvoltarea armonioasă a tuturor dispozițiilor corpului formează scopul educației fizice. Întocmai precum înfrumusețarea grădini sălbatice prin ajutorul grădinarului. Dezvoltarea armonică a dispozițiilor spirituale (intelectuale) este scopul educației sufletești. Ca să ajungem aici trebuie să avem un model la care voim a indica pe copil. Asta-i scopul educației. Copilul îl urmărește ca orbul bățul, numai atât cât copilul nu se poate conduce singur în viață. Iată dar cum: voința, moralitatea și religiozitatea se altoiește prin voința, moralitatea și religiozitatea educatorului. Mai târziu copilul se desparte de modelul său și se face stăpânul voinței sale; dar un lucru trebuie să rămână veșnic în inima copilului: "Iubirea plină de recunoștință și respect către educatorul său". Dar un asemenea model va respira numai de la un educator care a fost educat.

Educatorul care tinde spre un ideal moral, va deveni însuși un ideal pe care îl vor imita și alții.

"Trandafirul care împodobește grădina se împodobește și pe sine" (Riether). Asta se potrivește cu educatorul.

Iată regulile de urmat ale unui adevărat pedagog:

1. Fii, aceea ce au să devină copiii tăi.
  2. Fă, ceea ce trebuie să facă copiii tăi.
  3. Fă, din viața ta un model pentru copii, nu numai atunci când te văd și te aud, ci și atunci când nu mai ești.
  4. Când descoperi oricare defecte la copii, cercetează-ți mai întâi ființa, faptele și viața ta.
  5. Descoperă-ți tu mai întâi greșelile, păcatele tale, te îndreaptă și apoi îndreaptă pe alții (copiii).
  6. Cugetă serios, că adesea toți cei ce te înconjoară sunt oglinde ființei tale.
  7. Un educator fără iubire către copii, luminează ca luna.
  8. Un educator cu iubire sinceră către copii lucrează ca soarele.
  9. Care nu dă exemple bune, nu poate influența, oricât de bine predică.
  10. Un învățător cu iubire deschide inimile copiilor înainte de a căsca gura, pe când cel posac le înveninează inimile.
  11. Numai la un învățător amical copiii învață și sunt voioși.
- II. Voința fermă este atunci când tratăm micuțul cu dreptate nepărtinitoare. Ca să ajungem la aceasta trebuie să înțelegem natura sufletească a

copilului, tratându-l după individualitatea sa. Blândețea, seriozitatea, supravegherea, poavața, recompensa, paza, sunt mijloace ce le vom aplica naturii copilărești în creșterea educativă.

III. Tactul – este înțelepciunea modului de a conduce pe copil.

Acestea sunt tablele legii, privitoare la educațiunea copiilor. – Cei cu musca pe căciulă și poate suntem mulți...; nu merităm onoare. (Pedagogi).⁵¹

I. Calotescu

1901. Cuvântare ținută la conferința învățătorilor din Gorj de învățătorul I. Haiducescu, **Despre educație în general.**

Despre educație în genere

Ce va să zică a educa?

A educa va să zică a crește, a conduce, a dirija pașii omului în timpul dezvoltării sale trupești și sufletești.

Are trebuință omul de educație?

Fără îndoială. Aceasta se vede chiar din slăbiciunea în care se naște omul, față de celelalte animale. Copilul se zbate un an până să se ridice în picioare. Fără conducere mica ființă omenească ar fi condamnată să moară. Mulțumită sentimentului sfânt ce Dumnezeu a sădit în inima părintească, pruncii sunt și trebuie să fie îngrijiți.

Cum trebuie să se facă educația? În luptă cu Natura?

Nicidecum. Din contră, rolul educatorului este tocmai de a se pune de acord cu Natura. De a dirija acțiunile omului potrivit cu legile Naturii și ale firii omenești. O educație în răspăr cu Natura nu numai că nu duce la nici un țel; dar contribuie chiar la distrugerea acestei însemnate și minunate ființe, numită om!

Dar atunci de ce nu lăsăm Natura să lucreze singură?

De ce se mai amestecă omul, educatorul? De ce mai intervine el?

Răspunsul este că în Natură sunt legi și influențe priincioase și vătămătoare vieții și dezvoltării omului.

A înlesni înrâuririle priincioase și a înlătura pe cele vătămătoare. Iată rolul educatorului. Iată pentru ce intervine omul. Omul intervine spre a pune acțiunile copilului în acord cu legile Naturii. De aici se vede, că, dacă este o greșeală a lăsa pe copil în voia întâmplării, este o primejdie când se lucrează contra acțiunilor binefăcătoare ale Naturii; când se

înlesnesc înrâuririle cele rele și vătămătoare. Aceasta nu numai cu privire la educația corporală, ci și la cea sufletească: căci toate au legile lor de dezvoltare firească.

De aici rezultă că educatorul trebuie să cunoască natura fizică și psihică a omului (facultățile sale trupești și sufletești) precum și natura înconjurătoare, elementele care înrăuesc în bine sau în rău.

Deci, după cum s-a zis, toate artele și științele sunt grele și cer pregătire și talent; arta sau știința educației, care are de scop a perfecționa pe om, este poate și cea mai grea și cea mai însemnată. Educatorii, dascălii, deci trebuie să fie culți și cu talent.

Dar oare numai dascălii, educatorii speciali, trebuie să cunoască această știință? Numai ei sunt educatori?

O! Nu! Toți părinții sunt și trebuie să fie educatori. Ba încă cei dintâi educatori. Atunci când se pune temelia educației e rolul părinților și mai cu seamă al mamei.

De aici trebuința de instrucțiune și educațiune a tuturor.

Care este țelul educației?

Negreșit, perfecționarea și înălțarea omului! Către acest punct trebuie îndreptată creșterea copilului. Pentru a atinge acest scop, concură mai multe ramuri ale educației despre care mă voi ocupa în scurt, în ordinea indicată de Spențer, cu un adaos: educația profesională.

1) Educația fizică

Pentru a ajunge la perfecționarea omului, țelul educației, este trebuință mai întâi de conservarea individului, de dezvoltarea corpului, adică de educația fizică.

În privința educației fizice omul e neglijat de el însuși. După cum zice Spențer, oamenii se îngrijesc mai mult de creșterea și îmbunătățirea rasei vitelor, decât de educația fizică a omului. Un moșier observă de aproape modul de nutriție al cailor sau altor animale; și nu intră niciodată în odaia copiilor să vadă cum sunt îngrijiți și hrăniți. Și cu toate acestea de câtă putere și sănătate are trebuință omul spre a susține lupta pentru trai! Oricât de necunoscută, oricât de tainică este legea vieții, tot sunt câteva cunoștințe care prezidează la dezvoltarea organismului omenesc! În educația fizică este de însemnat mai întâi nutriția copiilor. Mâncarea trebuie să fie nici prea multă, nici prea puțină. Lipsa, insuficiența, ca și abuzul sunt deopotrivă vătămătoare. Poftea de mâncare, cel mai bun

regulator, trebuie satisfăcută. Abuzul vine totdeauna după o lipsă. Natura e un contabil exact; dacă-i dai au îi oprești ceva ea notează numaidecât. Este de însemnat că zahărul joacă un rol mare în nutrirea omului. Toate alimentele se prefac mai întâi în zahăr; dacă-l dăm de-a dreptul atât mai bine. De altfel însăși Natura cere aceasta, probă lăcomia copiilor după zaharicale.

Să dăm în măsura cerută, ca nu la urmă pofta ținută în frâu să ajungă la excese.

Mișcarea, jocul, cântecul, strigările sunt folositoare. De aceea recreațiunile între lecțiuni sunt salutare.

Să dăm Naturii elementele necesare și ea va produce un om deplin.

2) Educația de familie și educația națională

Alături de conservarea individului este și conservarea societății. La aceasta contribuie educația de familie și educația națională. După interesul individual vine interesul de familie și apoi cel național.

Familia aceasta (societate), întocmire pe cât de naturală, pe atât de trebuincioasă societății, e un cuib de fericire omenească, mai ales când dragostea a prezidat la însoțire.

Pe lângă simțămintele înălțătoare ce-și insuflă soții unul altuia, copiii sunt pentru familie odoare neprețuite. Ce bucurii, ce speranțe, ce idealuri mai frumoase, mai înalte pot fi pentru părinți decât copiii lor; decât viitorul scumpilor urmași, prin care omul poate trăi, poate fi reprezentat mai mult timp?! Ce poate încălzi și îmbărbăta mai mult în viață decât copiii? O doamnă, o mamă scria odată "Copiii, literatura și muzica m-au susținut în lupta grea a vieții". Toate aceste simțăminte ne impun îngrijirile ce trebuie să avem în familie pentru conservarea societății. O educațiune foarte îngrijită, dar, trebuie să înconjoare această instituție pe care biserica a trecut-o între taine.

Educațiunea națională este de o însemnătate foarte mare. Națiunile sau neamurile, după cum s-a zis, nu sunt formațiuni artificiale, creațiuni omenești. Acele diferențieri ale omenirii, cu limbile și obiceiurile lor sunt formațiuni firești, trebuincioase chiar conservării neamului omenesc! Idealul înfrățirii omenirii, pacea universală nu poate fi concepută pe contopirea naționalităților; căci ar fi nenatural și imposibil. Pacea lumii nu poate fi întemeiată decât pe libertatea și respectul reciproc al naționalităților, pe frăția și concordia neamurilor! Și aceasta se va

întâmpla numai când naționalitățile nu vor mai fi opresate unele de altele; când fiecare neam va intra în casa sa proprie. Existența și educația naționalităților este și interesul păstrării și dezvoltării neamului omenesc. Căci, se susține și cu drept cuvânt că omenirea s-ar stinge dacă s-ar contopi toate neamurile.

Aceasta se întemeiază pe principiul undulației universale; fiindcă în lumea aceasta cum scrie V. Conta, toate lucrurile au o undulație: suie, coboară și dispar și numai prin noi combinații se nasc lucruri noi, vieți noi, undulații noi. Dacă omenirea ar fi omogenă și-ar termina undulația și ar dispărea. Câte popoare, câte neamuri mari au trăit, au atins culmi de civilizație, de perfecțiune și în urmă au pierit, s-au pierdut în noianul timpului! Dar prin altoire, prin combinații noi s-au născut alte popoare, alte neamuri noi care-și urmează undulațiile lor. Și astfel omenirea primenită urmează să existe, mulțumită diferențierii, mulțumită neamurilor sau naționalităților.

Rezultă dar, că națiunile sau neamurile sunt produse naturale și necesare conservării neamului omenesc. Deci, trebuie păstrate și cultivate.

Dar educația națională este de un folos și mai apropiat și mai înalt; numai în mijlocul acelorora cu care ne potrivim în simțiri și vorbă, putem aspira la fericiri, la idealuri înalte, cum se exprimă Spențer. Și pentru noi Români care nu suntem încă toți în casa noastră, educația națională are un scop și mai superior: unitatea neamului!

Pentru educația națională servește în prima linie istoria. Ea trebuie să miște, să înalțe, să înflăcăreze, pentru datoriile către neam, către patrie! Pe lângă faptele conducătorilor trebuie studiate cauzele evenimentelor, stările economice și mai presus de toate modul cum cetățenii și-au înțeles datoriile de înflorire și de scădere. Nu e de ajuns să avem buni conducători, ci trebuie și cei conduși să-și înțeleagă chemarea lor, grosul cetățenilor să-și îndeplinească datoriile și să-și exercite drepturile. Numai uniți în gândiri și în simțiri, vom atinge idealul dorit; înflorirea țării, unitatea și mărirea neamului. Iată ce trebuie să îmbrățișeze istoria, iată ce trebuie să țintească educația națională.

3) Educația morală

Educația morală este dirijarea copilului spre bine; este îndreptarea omului pe cărările adevărului și dreptății; este tinderea către tot ce este frumos,

înalt, sublim!

Factorul cel mai însemnat al educațiunii morale este religiunea. Această legătură a omului cu Dumnezeu este izvorâtă chiar din firea lucrurilor. Omul observând frumusețea și măreția acestei lumi, a dedus puterea și splendoarea autorului ei, a lui Dumnezeu și a căutat să se înalțe cu mintea, cu sufletul, către această perfecțiune superioară, către Dumnezeire. Și prin aceasta însuși el, omul, care e făcut după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, se înalță, se îndumnezeiește! Astfel religiunea e întâia care a scos pe om din sălbăticie, din barbarie, i-a dat o viață sufletească. Altfel ar fi zăcut multă vreme într-un materialism înjositor. Religiunea prin întocmirile sale, cum biserica sărbătorile, a înlesnit omului ocazii în care uită grijile vieții materiale și se dedă la o viață sufletească, se ridică cu mintea către acel ideal măreț, strălucit, către Dumnezeire. Altfel viața ar fi rămas materială, josnică, fără nici un farmec! Negreșit că mai sunt și alte întocmiri pentru înălțarea vieții sufletești, cum teatrul, ateneul, artele; dar religiunea rămâne factor principal și general de care se folosesc toți. E pârghia cea mai puternică a educației morale.

Dar în afară de partea înălțătoare a educației morale mai trebuie și reguli de conduită. În această privință religiunea dă o mulțime de sfaturi. Dar câte sfaturi bune rămân fără efect, din lipsa de sancțiune. Atunci intervin reacțiunile naturale; nevoia învață minte. De exemplu: un copil pune mâna pe foc, se arde; se înțeapă cu un ac, îl doare. Pedepsa vine imediat după greșeală. Atunci pricepe că în raporturile sale cu natura organică sunt hotărâri infailibile și fără drept de apel, cum se exprimă Spențer. Copilul prin băgări de seamă își apropie o disciplină, se moralizează. Dar de ce să treacă toți prin acele încercări de la începutul lumii? De ce să nu profităm de experiența altora? Pentru aceasta ne folosim de poveștile morale, prin care învățăm din pățania altora. De aceea aceste povești au un loc însemnat în programa școlilor primare.

Nu este bine a da zor cu disciplina copiilor; disciplina prea riguroasă și grăbită nu este bună. Să nu trecem niciodată peste măsura indicată de Natură.

Să facem din copii oameni cu o voință dreaptă dar liberă.

4) Educația intelectuală

Educația intelectuală nu mai e dogmatică, nu se mai bazează pe reguli

seci. Ea este și trebuie să fie naturală; se întemeiază pe observația lucrurilor; e firesc lucru să se studieze mai întâi fenomenele, apoi legile; întâi limba, apoi gramatica... Numai urmând calea naturală studiul devine folositor și plăcut; numai ceea ce pricepe cineva îi place. Din contră e o tortură, o tâmpire. Și cu toate acestea de câte ori nu se forțează natura! Câți părinți silesc pe copii a învăța înainte de timp și peste puterile lor! Trebuie urmată evoluția spiritului, calea și măsura indicată de natură. Dar atunci s-ar putea naște întrebarea: de ce să ne mai necăjim a căuta un fel de educație a spiritului; dacă și el ca și corpul are evoluția sa hotărâtă, dacă se dezvoltă în chip spontan? Pentru că și în ordinea intelectuală ca și în cea fizică copilul are nevoie de ajutorul adulților spre a se acomoda cu cerințele naturii.

Dar dacă este un păcat a lăsa pe copil în voia întâmplării, a nu-l conduce pe terenul educației intelectuale, e o mare greșală a face educația în răspăr cu natura, în contra **căilor și măsurii** indicate de natură. Nu e deloc natural a da copilului mai mult decât poate cuprinde mintea lui. A forța mintea e a zdrobi creierul care n-ajunge la maturitate decât o dată cu corpul. Acest lucru duce la ceea ce se numește surmenaj intelectual. De acest păcat suferă încă programele noastre publice de toate gradele cu toate reformele aduse în ultimii ani. În loc să se predea numai esențialul lăsând mărunțișurile a se dezvolta la maturitate și la trebuință, se forțează mintea cu formule seci, se încarcă memoria cu un potop de materie care slăbește judecata. Se impune o povară care nu se poate suporta de mintea omului, care îndoiaie și culcă pe cea mai primitoare fire și care în loc să crească, să fortifice pe om, îi slăbește mintea și corpul; îi stoarce toată vigoarea care-i trebuie în restul vieții, când e trebuință să cugete, să creeze, să producă, să fie folositor lui și societății. Este timpul să se practice principiul: **puțin și bun, ales și firesc, calitate și nu cantitate**.

Dar s-ar putea zice că atunci s-ar deschide drumul studiilor înalte tuturor nulițăților, care ar apăsa într-o zi în mod nefolositor asupra societății. La aceasta se răspunde că cerându-se mai puțin și ales s-ar pretinde studii mai lămurite, s-ar cunoaște mai bine puterea, mărindu-se chiar nota de constatare. Cu modul acesta s-ar face o selecțiune și mai bună și mai dreaptă și mai folositoare societății. Cu îndoparea din contră vom ajunge la un proletariat slab și tâmpit.

Este timpul a ne ocupa mai bine de educațiunea intelectuală care contribuie la îmbunătățirea celei fizice, și la întărirea celei morale. Numai cultura intelectuală ne face să vedem greșelile ce ar aduce vătămare în ordinea fizică.

Numai când cunoaștem adâncimea lucrurilor acestei lumi, numai atunci putem să prețuim și să adorăm puterea care a prezidat la această minunată întocmire. Dacă nu studiezi lucrurile minunate ale Naturii, cum poți prețui pe atotputernicul ei autor?

Prin cultură intelectuală omul descoperă acele legi neînduplecate și binefăcătoare ale Naturii, pe care urmându-le tinde către desăvârșire, către fericire.

Deci trebuie dată o deosebită îngrijire și o inteligentă și naturală direcție educației intelectuale.

Să nu întunecăm ci să facem să strălucească acea scânteie divină pe care Dumnezeu a dat-o omului – inteligența.

5) Educația artistică.

Pentru ca viața omului să fie plăcută are nevoie de recreații înălțătoare, cu muzică, literatură etc.

O viață materială, fără o viață sufletească, înălțătoare, nu înseamnă nimic. Arta înalță sufletul (omului) până la sublim și determină pe om la înalte și nobile sacrificii. Deci trebuie să avem și o educație artistică. Dacă nu toți pot deveni artiști, căci nu toți au talent, trebuie să cultivăm gustul artistic, astfel ca toți să prețuiască și să se folosească de produsele artei.

6) Educația profesională.

Omul pentru a trăi și a tinde către perfecțiune are nevoie de multe lucruri pe care nu le poate dobândi decât muncind; pentru aceasta trebuie o deprindere pe care nu o pot numi decât **educație profesională**.

Dacă menirea omului este înălțarea sufletească, tinderea către o viață ideală, nu trebuie să uităm că **idealul** se reazimă pe **real**. Și deci nu trebuie neglijată nici partea materială care este piedestalul celei morale.

– La noi românii este un prejudiciu, o credință greșită, că dacă cineva capătă o instrucțiune oarecare, o cultură intelectuală, disprețuiește orice muncă fizică, crede că este chiar o coborâre aceasta.

Pe când din contră, munca care este în firea omului, ar trebui să fie prețuită și cinstită tocmai de cei mai învățați, mai culti.

– Romanii, strămoșii noștri, de la care moștenim ceva aristocratism, nu disprețuiau munca. Cei mai mari dregători socoteau ca o onoare a ține de coarnele plugului. Fiecare orășan avea un petec de pământ la țară pe care îl cultiva. Pe când la noi mulți orășeni nici n-au idee cum se scoate din pământ pâinea de toate zilele.

– Ne plângem de boala funcționarismului, de proletariatul intelectual și cu drept cuvânt. Dar care e leacul? Să închidem porțile culturii intelectuale? Dar nu e drept să se oprească lumea la porțile științei. Oricine are dreptul de a învăța ce poate și cât crede de folos, mai ales pe socoteala sa, dar alături de cultura intelectuală să aibă și o deprindere de muncă fizică, ca în orice moment să se poată hrăni prin munca sa proprie; mai cu seamă că cadrele intelectuale nu vor mai găsi toți teren într-o zi. Deci orice om cult să fie și muncitor totodată și în ordinea fizică. Cult și muncitor. Ce frumoasă asociere!

– Pentru noi Românii o direcțiune profesională se impune cu deosebire. Avem pământul cel mai bogat, cel mai binecuvântat de Dumnezeu. Și cu toate acestea ne zbatem în criza economică, nu putem să urmăm nevoile, dar încă a mai înflori țara.

Ne trebuie dar muncă rațională, concentrată, spornică, rodnică. În lături cu prejudecățile! Să ridicăm munca la onoare!

– Deci orice om (ca să fie) trebuie să aibă educațiune fizică, educație de familie și națională, educație morală, intelectuală, artistică, profesională.

– Ajungând aceste puncte, tinde spre înălțarea și fericirea sa, spre înălțarea și fericirea neamului și a întregii omeniri!⁵²

I. Haiducescu

1901, septembrie. Articolul *Costumul național* semnat de învățătorul Petre Pănoiu, învățător în comuna Crasna, județul Gorj, prin care arată frumusețea acestui costum și necesitatea folosirii și purtării lui.

Costumul național

Dacă este un adevăr netăgăduit că limba, obiceiurile, credințele și alte multe lucruri sunt semne de deosebire între nații, socotim că nu greșim deloc, dacă vom spune că și costumul național este iarăși un semn de deosebire. Costumul nostru românesc nu are nimic de pismuit de la cel al altor neamuri, nici ca frumusețe, nici ca trăinicie, nici ca chestiune de igienă. Și cu toate aceste foloase, suntem siliți a o spune că pe zi ce

trece, acest frumos costum românesc este disprețuit și înlocuit cu stămburile și stofele vechi și putrede de prin prăvăliile jidovești. Bărbatul, femeia, flăcăul și fata română nu mai poartă acele altițe, vâlnice, marama și cămăși de borangic cu fel de fel de flori și broderii, ci dau năvală la stambă, americană, madepolonul și percalul cele scumpe și netrainice. Țesăturile de in și cânepă sunt uitate cu desăvârșire. Se pretinde că ar fi mai ieftină îmbrăcămintea zisă nemțească; o fi, dar este și mai netrainică și nu prezintă pe țăran așa frumos și chipeș ca portul său strămoșesc.

De ce să ne rușinăm dar de costumul nostru românesc, lucrat în casă de către noi, când știm că în trecut chiar doamnele și domnițele țării, precum și jupânele boierilor celor mari lucrau haine în casă. Când acest obicei îl moștenim de la strămoșii noștri romani, căci împăratul August întors dintr-o călătorie, întrebă pe nepoata lui, Lulia, cum și-a petrecut timpul în lipsa lui, ea îi răspunde între altele: "Ți-am cusut o togă (haină), să te gătești cu ea la zile de sărbători!". De ce să ne rușinăm cu portul nostru românesc, pe care l-au purtat vitejii de la Călugăreni și alte locuri? Cu portul pe care l-au purtat pandurii lui Tudor și chiar el, marele erou al redeșteptării noastre naționale de la 1821?! Costumul nostru național, nu numai că este iubit și purtat în saloanele claselor înalte, dar chiar și de Regina țării și de Principesa moștenitoare; ceva mai mult, acest costum a fost încă din vremurile trecute și poate chiar și acum, iubit chiar și în străinătate.

Ca dovadă despre acest din urmă fapt, copiem următoarea scrisoare, pe care marele poet V. Alecsandri, o scria la 25 februarie 1859, din Paris către Doamna Elena Cuza:

Măria Ta,

Îmi iau îndrăzneala să Vă scriu, spre a Vă pune în cunoștință despre o afacere, pe care numai Măria-Voastră o puteți îndeplini în aceste timpuri, anume să puneți a se lucra un costum național femeiesc român complet, pentru Majestatea Sa Împărăteasa Eugenia a Francezilor și altul bărbătesc de copil pentru Prințul Imperial. Această îngrijire din partea Măriei-Voastre o să aibă cele mai frumoase urmări pentru noi, pe lângă Curtea Franței și Majestatele Lor o să rămână foarte mulțumite. Împărătesei îi place foarte mult costumul nostru național și nu mă îndoiesc că acelea, pe care i le veți trimite Măria-Voastră din parte-Vă o

să-i facă cea mai mare plăcere. Spre acest sfârșit, sfătuiți-Vă cu D-na Catinca Balș și alte persoane cu gusturi frumoase, cum de pildă D-na Docan și Zoe Cantacuzino și chibzuiți a se face ceva drăgălaș și original, dar în același timp simplu, fiindcă în ceea ce se atinge de gust și lux, nu vom putea noi niciodată să ne ridicăm până la înălțimea celor obișnuite de Majestatea Sa.

Este de dorit ca aceste costume să sosească cât mai curând la Tuilleries, unde în acest moment se vorbește foarte mult despre români, iar Prințul Cuza se bucură de o trecere deosebită.

De aceea rog pe Măria-Voastră să se ocupe cât mai neîntârziat cu facerea acestor costume, fiind încredințat că o să trimiteți Împărătesei un mic giuvaer de bun gust.

Binevoii a primi, Măria-Voastră, asigurarea adâncului respect, cu care am onoare a fi

Al Măriei-Voastre prea devotat amic și servitor

V. Alecsandri⁵³

Paris, 25 februarie, 1859.

Când dar capetele încoronate, din străinătate, nu s-au rușinat a purta costumul nostru, în palatele lor, să nu ne rușinăm nici noi cu acest frumos port românesc, care împreună cu limba, obiceiurile, legea, moșia, cântecele populare, poveștile și credința sunt cea mai frumoasă moștenire ce ne-au lăsat strămoșii, în curgerea atâtor veacuri viforoase prin care au trecut.

De vom părăsi costumul național, vor pieri și frumoasele șezători din timpul iernii, cu cântecele și poveștile lor cele frumoase, iar țaranca și fata română, păstrătoarele sfintelor obiceiuri strămoșești, nemaivând de lucru în casă, vor merge la cârciumă, unde își vor cheltui banii și își vor dărăpăna sănătatea, pierzându-se și trupește și sufletește, pe ele și pe urmașii lor. Va pierde nația românească, căci s-a zis odinioară de un mare învățat că: "Națiile vor fi totdeauna ceea ce vor fi femeile lor".

Să fugim dar de stamba și stofa jidanului, căci este lucru străin și netrainic, iar ei, cu zdrențele și putreziciunile lor, adună banii noștri din țară și se îmbogățesc, iar noi rămânem "săraci în țară săracă".

Să nu uităm, că cumpărând stambă și stofă străină, încurajăm pe jidani, care sunt străini de credința și de nația noastră și că cel mai mare poet al nostru, acela care a întrupat în el, în cel mai înalt grad gândirile și

simțirile inimii românești a zis:

“Cine a îndrăgit străinii,
Mânca-i-ar inima câinii;
Mânca-i-ar casa pustia
Și neamul nemernicia.”

Frați săteni români, voi păstrătorii a tot ceea ce a fost, este și va fi mare, scump și românesc; către voi îndrept glasul meu și vă zic: lubiți costumul românesc, căci el este acel costum, cu care s-au fălit strămoșii noștri, care s-au războit cu hoardele păgâne, ca să ne lase nouă moștenire acest sfânt și mănos pământ! Să nu imităm pe fiul cel pierdut din sfânta Evanghelie, care și-a cheltuit în țări străine moștenirea părintească și a rămas muritor de foame, ci să imităm pe fiul cel mare, care n-a părăsit casa tatălui său, nici moștenirea de la el n-a cheltuit-o. Să avem grijă de tot ceea ce este moștenire strămoșească și să o păstrăm cu sfințenie, ca nu cumva să vină vremea să plângem amarnic după acea moștenire și să n-o mai găsim. Când copiii n-au dovezi ai căror părinți sunt, lesne le este străinilor a-i dezmoșteni.⁵⁴

P. Pănoiu

Învățător Crasna – Gorj

1902. mai-iunie. Articolul *Graiul românesc*, semnat de Petre Pănoiu, învățător în comuna Crasna, județul Gorj, prin care arată însemnătatea graiului ca cea mai scumpă moștenire și cea mai mare dovadă, cea mai temeinică pecete a obârșiei poporului.

Graiul românesc

Într-unul din numerele trecute ale acestei reviste, vorbind despre “Costumul național” spuneam că printre alte semne de deosebire între nații, este și limba sau graiul. Graiul unei nații este cea mai scumpă moștenire, pe care strămoșii ei, cu prețul multor necazuri, nevoi și chiar sânge de-al lor, i l-a lăsat ei. Graiul este cea mai mare dovadă, cea mai temeinică pecete a obârșiei, de unde-și trage începutul acea nație; este mijlocul prin care urmașii iau cunoștință de trecutul strămoșesc, cu bucuriile, fala, mărirea, durerile, restriștile lacrimile, pe care în cursul vremilor le-au avut! El se poate, cu drept cuvânt numi, testamentul trecutului, în mâna prezentului, pentru ca viitorul să-și poată dovedi dreptul de moștenitor! Pentru păstrarea graiului, națiile au vărsat valuri din sângele lor, au umplut temnițele cu copiii lor și mormintele cu trupurile

celor morți. Românul a fost și este totdeauna mândru de graiul său, care i-a spus că el se coboară din strămoși viteji, stăpânitșorii de odinioară ai lumii!

Dacă din pricina unor împrejurări nenorocite, unii dintre frații noștri se află sub stăpânirea altor nații, apoi ei nu uită un singur moment nobila lor obârșie și luptă cu un curaj mai presus de orice laudă pentru păstrarea neatinsă și nestricată a acestei sfinte moșteniri! Chiar începutul redeșteptării noastre naționale s-a făcut prin cultivarea limbii, cu care și-au dovedit strămoșii noștri începutul lor! Dacă dar mândru a fost și este românul și drept a avut să fie mândru de graiul său, rău, foarte rău, fac aceia care-i presară în frumoasa lui limbă unele vorbe străine ca: pardon, mersi (pe care unii îl zic mersim), scuzati, parol d'honner; ori vorbe, chiar vorbe românești însă sucite ca: am fostără, picere și alte multe. Și aceasta o fac unii nu doar din vreo mare învățătură, nu; ci numai cei cu o spoială de învățătură, ca să se arate oameni procopsiți; aceasta o fac cei ce au stat prin orașe ca: militari, servitori sau pentru cine știe ce îndeletnicire și odată veniți în sat, cred că își arată mîntea căpătată la orașe, dacă or spune două, trei vorbe, auzite de la alții, pe care însă le potrivesc de multe ori "ca nuca în perete", cum zice românul în graiul său cel plin de înțeles.

Este însă un mare noroc că cea mai mare parte dintre țărani noștri nu-și leapădă cu înlesnire vorbele lor bătrânești, ca să împrumute altele fără înțeles; de aceea și zice el despre aceia ale căror vorbe nu le înțelege, "că vorbesc în limba păsărească". El știe una și bună, că: "Ori te poartă cum ți-e vorba; ori vorbește cum ți-e portul". De aceea au zis strămoșii noștri despre limba românească:

"Mult e dulce și frumoasă

Limba ce-o vorbim;

Altă limbă armonioasă

Ca ea nu găsim."

Este deci de datoria tuturor acelora care prin felul chemării lor, au să trăiască în mijlocul sătenilor, să le vorbească pe înțelesul lor, întotdeauna și să caute a pune stavilă tuturor pornirilor nesăbuite ale acelora care s-ar încerca să semene vorbe străine și fără înțeles, în graiul cel atât de frumos al românului; să caute a nu li se putea pune în sarcină vechiul proverb, care spune că "peștele s-a stricat de la cap".

Să iubim limba noastră românească, așa cum o avem de la strămoșii noștri, să o păstrăm nestrictată și neamestecată, ca s-o putem lăsa urmașilor noștri ca o frumoasă moștenire, așa cum am și primit-o.

Limba fiind, precum mai ziserăm, cea mai frumoasă moștenire a unei nații, cel ce-și nesocotește limba, va nesocoti mai târziu și țara și legile țării și datorii lui de om și în cele de pe urmă și pe Dumnezeu. Și un asemenea om nu face cinste nației din care se trage și nu merită să trăiască.

Săteni, voi păstrătorii atâtor moșteniri mari și sfinte; arătați-vă și în privința limbii, vrednici de marii noștri strămoși; de acei strămoși care și-au jertfit sângele și viața lor pentru apărarea: limbii, legii și moșiei; acea treime sfântă și nedespărțită a națiunii românești.⁵⁵

NOTE:

1. Șt. Costea, M. Larionescu, Fl. Tănăsescu, *Agricultura românească. O perspectivă istorico-sociologică*, Editura Ararat, 1996, p. 17 –18.
2. *Ibidem*, p. 22.
3. Gheorghe Cristea, *Din istoria cooperativei agricole de producție în România (1864 – 1918). Obștea țărănească de arendare a moșiilor*, Editura Academiei Române, București, 1999.
4. Dinică Ciobotea, *Istoria moșnenilor, I/1 (1829 –1912)*, editura Universitaria, Craiova, 1999, p.60.
5. *Ibidem*, p.54.
6. Gheorghe Cristea, *op. cit.*, p.11.
7. *Ibidem*, p.14.
8. Nicolae Mischie, *Obștea sătească în Gorj*, Editura Fundația „Constantin Brâncuși”, Târgu Jiu, 2000.
9. *Agricola. Asociațiuni sătești*, București, Tipografia Națională, 1903, p. 7.
10. Spiru Haret, *Raport adresat M.S. Regelui asupra activității Ministerului Instrucțiunii Publice și al Cultelor*, București, 1903, p. 142.
11. *Ibidem*, p. 143.
12. Gheorghe Cristea, *op. cit.*, pp. 69 – 94
13. *Ibidem*, p. 152.
14. *Ibidem*, p. 223.
15. Iuliu Moisil, *Amintiri și date din trecutul Gimnaziului-Liceu Tudor Vladimirescu din Târgu Jiu*, Târgu Jiu, 1935, p.16.
16. Iuliu Moisil, *Prima pagină din istoricul băncilor populare din vechiul regat*, București, 1922, p. 20.
17. *Ibidem*, pp. 20 – 21.
18. **Lumina satelor**, anul. II, nr. 8, ianuarie, 1900, pp. 217 – 218.
19. Iuliu Moisil, *op. cit.*, București, 1922, p. 23.
20. *Ibidem*, p. 27.
21. **Amicul poporului**, anul III, nr. 6, din decembrie 1901, pp. 181 – 187.
22. *Ibidem*, anul III, nr. 1, iulie, 1901.

23. *Agricola...*, p. 8.
24. **Amicul poporului** anul I, 1 februarie 1899.
25. **Lumina satelor**, nr. 4, septembrie, 1899, pp. 90 – 92.
26. **Amicul poporului**, anul III, nr. 6 din 15 decembrie 1901, p. 181.
27. *Ibidem*, p. 185.
28. *Ibidem*, nr. 3, septembrie 1901, pp. 103 – 112.
29. *Ibidem*, nr. 7 din 15 ianuarie 1902, pp. 224 – 225.
30. *Ibidem*, pp. 237 –238.
31. **Lumina satelor**, nr. 4, septembrie 1899, pp. 90 –92.
32. **Amicul poporului**, anul III, nr. 1, iulie 1901, pp. 1 –3.
33. *Ibidem*.
34. *Idem*, anul III, nr. 7, ianuarie 1902, pp. 237 –239.
35. *Ibidem*, p. 239.
36. **Lumina satelor** anul II, nr.11 –12, aprilie – mai, 1900, pp. 304 –313.
37. *Arhivele Naționale, Direcția județeană Gorj, fond Tribunalul județean, registrul transcripțiuni*, 1899, transcris în 28 februarie 1899.
38. *Personalități gorjene de-a lungul timpului*, București, 2000, pp. 60 – 61.
39. **Lumina satelor**, anul II, nr. 8, ianuarie 1900, pp. 222- 223.
40. Octavian Ungureanu, *Ferma „Deșteptarea” de la Bălănești-Gorj*, în revista *Litua*, 1,1978, pp. 108 – 109.
41. **Amicul poporului**, anul III, nr. 3, din 15 septembrie 1901, pp. 108 –109.
42. **Șezătoarea săteanului**, anul VI, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1904, pp. 1-3.
43. **Calendarul Gorjului**, Târgu Jiu, 1925, p. 53 –54.
44. I. Mateescu, P. Popeangă, V. Uscătescu, *Istoricul băncilor populare din județul Gorj*, Craiova, pp. 12 – 15.
45. *Agricola...op. cit.*, pp. 40 –41.
46. **Lumina satelor**, anul II, nr. 5-6, octombrie-noiembrie, 1899, p. 116.
47. **Șezătoarea săteanului**, anul I, nr. 1, din 5 aprilie 1898, pp. 3 –6.
48. **Amicul poporului**, anul I, nr. 3, iulie 1898, pp. 69 – 71.
49. *Ibidem*, pp. 67 – 69.
50. *Ibidem*, pp.108 –110.s
51. *Ibidem*, pp.93 –95.
52. *Idem*, anul III, nr. 10 din 15 aprilie 1902, pp. 309 –318 și 345 – 347.
53. A se vedea textul francez al acestei scrisori în revista **Arhiva** din Iași, nr. 5 și 6 pe lunile mai-iunie 1901, p. 283.
54. **Amicul poporului**, anul III, nr. 3, 15 septembrie, 1901, p 777.
55. **Amicul poporului**, anul III, nr. 11 – 12, mai-iunie 1902, pp. 359 – 362.